

RİSALE-İ NUR'DA ADALET KAVRAMI

"Adalet" insanoğlunun Hz. Adem'den beri ısrarla aradığı ve semavi kitapların da özellikle vurguladığı bir kavramdır. Risale-i Nur'da belirtildiği üzere Kur'an'ın dört esastan biri de "adalet" tir.

Adalet sözlükte şöyle ifade edilmektedir: Zulüm etmemek, Hak sahibine hakkını vermek ve haksızları terbiye etmek gibi manalara gelmektedir[1].

Esas adalet şöyle ifade edilmektedir: **"Adalet-i mahza"** yı ifade eden

"Birisinin hatası ile başkası cezalandırılmaz",

"Hak haktır, büyüğüne küçüğüne bakılmaz. Bir fert, umumun selameti için dahi feda edilmez. Toplumun selameti için ferdin hayatı veya hakkı feda edilemez. Hem bir masumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez."

şeklindeki Kur'anî yaklaşım insanı merkeze almıştır. Bütün semavi kitapların konusu budur ve aynı şeyi tasdik etmişler ve işlemişlerdir.

Tarihsel planda otoriter, totaliter yapıların kendi varlıklarını devam ettirebilmek adına, meşruluklarını hukukla bağdaştırarak adaleti kendi çizdikleri sınırlar içine hapsetmelerinin o sınırlar içinde sıkışmış "sosyal yapı"nın aradığı adaletle veya ideal adalet anlayışıyla nasıl örtüşeceği de cevap bekleyen sorulardandır.

"Adalet" kavramı, siyaset bilimi, tarih felsefesi ve hukuk dışında, İslam düşünce sisteminde; ahlak, fıkıh, hadis ve ontoloji alanlarında da birbirine yakın anlamlarda kullanılmış bir terim olarak da incelenmelidir. Zira, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde genellikle düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yola iletme, takvaya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık gibi anlamlarda kullanılan "adalet" kavramı, "İsm-i Adl" in bir cilvesi olarak yaradılıştta da insanın fizyonomik yapısı ve kainattaki uyumu, ahengi ve estetik görünüşü ifade etmektedir.

Biz de bunları göz önüne alarak bu tebliğimizin konusunu **"Risale-i Nur'da Adalet"** olarak belirledik. Tebliğimizde "Adalet nedir, hukuk düşüncesinin tarihi gelişimi içinde, İslam'ın hukuk anlayışını evrensel adalet yaklaşımı içinde nasıl değerlendirebiliriz, Adalet-i Mahza ve Adalet-i İzafe nedir, bu kavramları etik değerler ve sosyal realite açısından nasıl açıklayabiliriz, hukukla ilgili uygulamaların toplumdan topluma farklılıklar göstermesini nasıl değerlendirmek gerekir, bu durumda adalet ölçüsü nedir, hak-adalet ilişkisi nedir, genel hatlarıyla Bediüzzaman'ın hukuk anlayışı nasıldır, cumhuriyet, demokrasi, adalet ilişkisi nasıldır, Bediüzzaman'ın 'Cumhuriyet ki adalet, meşveret ve kanunda inhisar-ı

---

kuvvetten ibarettir.' sözünü adalet açısından nasıl değerlendirebiliriz, genel olarak Kur'an'ın ortaya koyduğu adalet düşüncesinin modern hukuktaki yeri nedir, Hz. Ömer adaletini günümüz adalet sistemine ve anlayışına nasıl uyarlayabiliriz, Hz. Ömer'in 'Adalet mülkün temelidir' sözünün, 'adalet' açısından, kapsamını nasıl belirlemek gerekir, İslam felsefesi açısından ontolojik olarak 'adalet'i nasıl değerlendirebiliriz, Adalet-Rububiyet ilişkisi nedir, İslam filozofları meseleyi nasıl ele almışlardır?" gibi sorulara cevaplar aradık.

Risale-i Nurda "Adalet-i mahzâ" kavramı inceleniyor. "*Bir fert, umumun selameti için dahi feda edilemez. Toplumun selameti için ferdin hayatı veya hakkı feda edilemez*" şeklinde ifade edilen bu Kur'ânî ölçü sayesinde İslâm tarihinin bir adalet ve itidal tarihi olageldiği vurgulanıyor[2].

Bediüzzaman, Risale-i Nurda bazı büyük zatların hayat hikâyelerini anlatmak suretiyle Kur'an'ın dört esasından biri olan adalete insanları sevk ediyor. Bu hikâyeler vasıtasıyla insanlara adaletli olma duygusunu adeta vicdanına nakşediyor. Hikâyelerden birkaçını örnek olması hasebiyle aşağıda zikredeceğiz.

Şimdiki dünyaya adalet dersi veren müstebit devletler, tarihlerindeki engizisyonlarına yakışır biçimde mazlum ve masum milletleri fesada ve ateşe verirken; Bediüzzaman Hazretleri'nin 'İşarat-ül İcaz' adlı eserinde Müslümanların adalet nurunu, biçare beşerin kara sahifesine nasıl haşmetle aksettirdiğini görelim. Meşhur İslam Seyyahi ve tarihçisi Evliya Celebi, Seyahatnamesinde diyor ki:

"İlk İstanbul Kadısı (hakimi) olan Hızır Bey Çelebi'nin huzurunda, Haşmetli Padişah Fatih ile bir Rum mimarı arasında şöyle bir muhakeme cereyan eder:

"Büyük bir abidenin inşasında kullanılacak iki mermer sütunu Fatih bir Rum mimarına teslim eder. Mimar da, Fatih'in arzusunun hilafına olarak, bu sütunları üçer arşın kestirip kısaltır. Fatih, ceza olarak, Rum mimarının elini kestirir. Rum mimarı da, Fatih aleyhine dava açar. Bunun üzerine mahkemeye celp edilen Büyük Padişah, başköşeye geçmek istemiş. Birden bire, hâkimin şu ihtarı ile karşılaşmış: oturma Beyim! Hasımınla mürafaa-i Şer'i olacaksın; ayakta beraber dur. Hızır Bey Çelebi; bu koca Şanlı Padişah-ı maznuna haksız el kestirdiği için, kendisinin de kısasa tabi olduğu ve elinin kesileceğini bildirir. Fakat mimar kısası istemediği için, Büyük Fatih, günde on altın tazminata mahkûm olur ve hatta kısastan kurtulduğu için, bu tazminatı kendiliğinden yirmi altına çıkarır."

Elbette bütün insanlık âlemine devirlerin, asırların akışı boyunca adalet dersini tazeleyen bu ve benzeri canlı misaller, Osmanlı'da en haşmetli hükümdarla en aciz ferdlerin adalet mizanında nasıl denk olduklarını gösteriyor[3]. Bir başka olay,

---

İnsan **وَ الْحُكْمُ لِلَّهِ * وَالنُّعْصُ فِي اللَّهِ** demezse, o düsturları nazara almazsa, adalet etmek isterken zulmeder. Cây-ı ibret bir hâdise: Bir vakit, İmam-ı Ali Radiyallahü Anh, bir kâfiri yere atmış. Kılıncını çekip keseceği zaman, o kâfir ona tükürmüş. O kâfiri bırakmış, kesmemiş. O kâfir, ona demiş ki: "Neden beni kesmedin?" Dedi: "Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün, hiddete geldim. Nefsimin hissesi karıştığı için ihlâsım zedelendi. Onun için seni kesmedim." O kâfir ona dedi: "Amacım beni çabuk kesmen için seni hiddete getirmektir. Mâdem dininiz bu derece sâfi ve hâlistir, o din haklıdır." dedi.

Hem medar-ı dikkat bir vakıa: Bir zaman bir hâkim, bir hırsızın elini kestiği vakit eser-i hiddet gösterdiği için, ona dikkat eden âdil âmiri onu o vazifeden azletmiş. Çünkü şeriat namına, kanun-u İlâhî hesabına kesse idi, nefsi ona acıyacak idi. Ve kalbi hiddet etmeyip, fakat merhamet de etmeyecek bir tarzda kesecekti. Demek nefesine o hükümden bir hisse çıkardığı için, adaletle iş görmemiştir[4].

İşte risale-i nurda bahsedilen ibret verici olaylar vasıtasıyla anlıyoruz ki; İslamiyet adaleti hislere kadar indirgemmiştir. Hâkimin hislerine kapılarak verdiği karar adaletli olmamış oluyor. Bir hâkim karar verirken o kadar hassas olması gerekiyor ki adaletli karar verebilsin aksi takdirde zulmetmiş oluyor.

Risale-i Nur birbirine tezat kavramları örnek göstererek, insanlara adaleti ispat etmek suretiyle insanı terbiye etmektedir. Zulüm, bir hakkın kaybolması, çiğnenmesi ya da yok edilmesidir. Zulüm ile adalet kavramı tam bir tezat içindedir. Gece ve gündüz gibi birbirine zıttır. Nasıl ki gece var iken, gündüz olmaz; gündüz güneşinin olduğu bir günde de gecenin karanlığı olmaz. Adalet varsa zulüm yoktur, zulüm varsa adalet yoktur. Adalet ile zulüm kavramları bir arada bulunamazlar.

Mesela Maide suresinde geçen

"Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de birisini diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibi olur." (Mâide Sûresi, 5:32.)

Ayete göre, haksız yere birini öldüren kişi, velev ki bunu bütün insanlık adına işlesin, bu bir zulümdür. Ayette geçen 'her kim' ifadesi, Müslim olsun gayr-i Müslim olsun herkesi kapsamaktadır. Öyle ise, bir Müslüman, hiçbir masumu öldüremez, hiçbir iktidar uğruna, hiçbir devlet uğruna, hiçbir amaç uğruna masum bir kişinin kanını dökemez. Bu, apaçık bir zulümdür.

Öyle ise, fesat çıkarmamış masumları, hiçbir gerekçe yok iken öldüren, -velev ki öldürülen kâfir, öldüren de Müslüman olsun fark etmez zalimdir. Haksız yere adam öldürmek zulmün sadece bir şeklidir, tek şekli değildir. İşkence, bir kişinin hakkının

---

toplum yararına bile olsa feda edilmesi, cemaatin selameti için ferdin feda edilmesi, devletin selameti için kişilerin feda edilmesi gibi örnekler de zulmün bir başka şeklidir[5].

Bediüzzaman, adaleti sadece insanla sınırlamayıp hayvan ve bitkilere kadar indirgemmiştir. Talebelerinin ikrarıyla Üstad yaş ağacın dallarını dahi kopartmamış. Ağacın yaprakları cenab-ı Allahın ismini zikrettiği için yaş ağaçların dallarına müdahale ettirmezmiş.

Risale-i Nur'da buluş çağına ermemiş çocuklar ve hayvanlarla ilgili olan adalet-i ilahiye şöyle ifade ediliyor:

“Masum bir insana veya insanlara gelen felaketlerde, musibetlerde, beşer fehminin anlayamadığı bazı esbap ve hikmetler vardır. Yalnız, meşiheti İlahiyenin düsturlarını havi şeriatı fitriye ahkamı, aklın vücuduna tabi değildir ki, akli olmayan bir şeye tatbik edilmesin. O şeriatın hikmetleri kalp, his, istidada bakar. Bunlardan husule gelen fiillere, o şeriatın hükümleri tatbik ile tecziye edilir. Mesala: Bir çocuk, eline aldığı bir kuş veya bir sineği öldürse, şeriatı fitriyenin ahkâmından olan hissi şefkate muhalefet etmiş olur. İşte bu muhalefetten dolayı, düşüp başı kırılırsa müstahak olur. Çünkü, bu musibet o muhalefetin cezasıdır. Veya dişi bir kaplan, öz evlatlarına olan şiddeti şefkat ve himayeyi nazara almayarak, zavallı ceylanın yavrucuğunu parçalayarak yavrularına rızık yapar. Sonra, bir avcı tarafından öldürülür. İşte hiss-i şefkat ve himayeye muhalefet ettiğinden, ceylana yaptığı musibete maruz kalır[6].

Risale-i Nur, adaletsizliğin neticesinin ne olacağını çeşitli delillerle izah etmek suretiyle insanı adalete boyun eğdiriyor. [Haşır risalesinde](#) şöyle ifade edilmektedir.

“Bak, ne kadar âli bir hikmet, bir intizamla işler dönüyor. Hem ne kadar hakikî bir adalet, bir mizanla muameleler görülüyor. Halbuki, hikmet-i hükûmet ise, saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini ister. Adalet ise, raiyetin hukukunun muhafazasını ister. Ta hükümetin haysiyeti, saltanatın haşmeti muhafaza edilsin. Halbuki, şu yerlerde o hikmete, o adalete lââyık binden biri icra edilmiyor. Senin gibi sersemler, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübrâya bırakılıyor.”

Risale-i Nur'da dünyadaki cereyan eden olaylar bahsedilmek suretiyle insanoğlunu adaletli olmaya sevk ediyor. Ne yaparsa yapsın bu dünyada olmaz ise öbür dünyada ceza çekeceğini belirtmek suretiyle insanoğlunu adalete başını eğdiriyor. Risale-i Nur adaletsizliğin içinde insana adaleti göstermek suretiyle insanı terbiye etmektedir.

Risale-i Nur'da peygamberlerin teknik ve teknolojiye işaret eden mucizeleri

bahsedilirken adalet meselesine de değinilmeden geçilmemiştir.

Meselâ: Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın bir mu'cizesi olarak teshir-i havayı Beyân eden: **رُسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عُدُّوْهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ** âyeti; «**Hazret-i Süleyman, bir günde havada tayeran ile iki aylık bir mesâfeyi kat'etmiştir**» der. İşte bunda işaret ediyor ki: Beşere yol açıktır ki, havada böyle bir mesâfeyi kat'etsin. Öyle ise ey beşer! Mâdem sana yol açıktır. Bu mertebeye yetiş ve yanaş. Cenâb-ı Hak, şu âyetin lisanıyla mânen diyor: «*Ey insan! Bir abdim, hevâ-i nefsinin terk ettiği için havaya bindirdim. Siz de nefsin tembelliğini bırakıp bâzı kavânîn-i âdetimden güzelce istifade etseniz, siz de binebilirsiniz...*»

Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm taht-ı Belkîs'i yanına celbetmek için vezirlerinden bir âlim-i ilm-i celb dedi: «**Gözünüzü açıp kapayınca kadar sizin yanınızda o tahtı hâzır ederim**» olan hâdise-i hârikaya delâlet eden şu âyet: **قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ** ilâ âhir... İşaret ediyor ki: Uzak mesafelerden eşyayı aynen veya sûreten ihzâr etmek mümkündür. Hem vâkidir ki; Risâletiyle beraber saltanatla müşerref olan Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, hem mâsûmiyetine, hem de adâletine medâr olmak için pek geniş olan aktar-ı memleketine bizzât zahmetsiz muttali olmak ve raiyetinin ahvâlini görmek ve dertlerini işitmek; bir mu'cize sûretinde Cenâb-ı Hak ihsan etmiştir. Demek, Cenâb-ı Hakka itimad edip Süleyman Aleyhisselâm'ın lisan-ı ismetiyle istediği gibi, o da lisan-ı istidadiyla Cenâb-ı Hak'tan istese ve kavanin-i âdetine ve inâyetine tevfiğ-i hareket etse; ona dünya, bir şehir hükmüne geçebilir. Demek taht-ı Belkîs Yemen'de iken, Şam'da aynıyla veyahut sûretiyle hâzır olmuştur, görülmüştür. Elbette taht etrafındaki adamların Sûretleri ile beraber sesleri de işitilmiştir. İşte uzak mesâfede, celb-i sûrete ve savta haşmetli bir sûrette işaret ediyor ve mânen diyor:

«*Ey ehl-i saltanat! Adâlet -i tâmme yapmak isterseniz; Süleymanvari, rûy-i zemini etrafıyla görmeye ve anlamaya çalışınız. Çünkü bir hâkim-i adâlet-pîşe, bir padişah-ı raiyet-perver; aktâr-ı memleketine, her istediği vakit muttali olmak derecesine çıkmakla mes'uliyet-i mânevîyeden kurtulur veya tam adâlet yapabilir.*» Cenâb-ı Hak, şu âyetin lisan-ı remziyle mânen diyor ki:

«*Ey benî-Âdem! Bir abdime geniş bir mülk ve o geniş mülkünde adâlet -i tâmme yapmak için; ahvâl ve vukuat-ı zemine bizzât ittila veriyorum ve mâdem her bir insana fitraten, zemine bir halife olmak kabiliyetini vermişim. Elbette o kabiliyete göre ruy-i zemini görecek ve bakacak, anlayacak istidadını dahi vermesini, hikmetim iktiza ettiğinden vermişim. Şahsen o noktaya yetişmezse de, nev'an yetişebilir. Maddeten erişemezse de ehl-i velayet misillü, manen erişebilir. Öyle ise; şu azim nimetten istifade edebilirsiniz. Haydi göreyim sizi, vazife-i ubudiyetinizi unutmamak şartıyla öyle çalışınız ki, ruy-i zemini, her tarafı her birinize görülen ve her köşesindeki sesleri size işittiren bir bahçeye çeviriniz.*» **هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ** deki ferman-ı Rahmani'yi dinleyiniz." [7]

Risale-i Nur'da ispat edilmiş ki, insanların ayn-ı zulümleri içinde kader-i İlâhî adalet eder. Yani, insanlar bazı sebeple haksız zulmeder, birisini hapse atar. Fakat kader-i İlâhî aynı hapiste başka sebebe binaen adalet ediyor ki, hakikî bir suça binaen o hapisle onu mahkûm ediyor.

İşte, şimdi bu hakikati gösteren, başıma gelen acip bir misali şudur: Yirmi sekiz senedir müteaddit vilâyetlerde ve mahkemelerde benim mes'uliyetime ve mahkûmiyetime ve mahpusiyetim gibi zâlimâne işkence ve cezalarına gösterdikleri sebep, hiçbir emaresini bulmadıkları mevhum bir suçum şudur:

Diyorlar: "*Said, dini siyasete âlet yapmak ister ve yapıyor.*" Halbuki bu dâvâlarına otuz senelik musibetli yeni hayatımda ve otuz büyük mecmualarımda bu suça müsbet bir delil bulamadılar. Halbuki böyle meselelerde bir mahkeme madem bulmadı ve mes'ul edemedi. Başka mahkemelerin musırrâne aynı meseleyi esas tutmaları, bütün bütün kanuna ve akla ve âdete muhalif bir hâlettir. Belki siyaseti dinsizliğe âlet edenler kısmı, kendilerine bir perde olarak bu ithamı bizlere ediyorlar[8].

Risale-i Nur bize kurani adaletin nasıl olması gerektiğini, büyük insanların hayat hikâyeleri, ahiretin varlığı (bu dünyadaki adaletsizliğin neticesinin bize ispat etmek suretiyle insanları adalete başını eğdiriyor) vasıtasıyla, hayvanlar arası adaletin nasıl tecelli ettiğini göstermek suretiyle ve peygamberlerin mucizelerinden bahsetmekle insanoğlunu adalete başını eğdiriyor. Dünyada esas adaletin nasıl olacağını Hz. Süleyman(AS) mucizesini örnek göstererek öğretiyor. Teknik ve teknolojiden faydalanarak bütün dünyayı görecek ve anlayacak istidadı Allah insanlara vermiş. Hakiki adalet yapmak isteyen bu istidadını geliştirmek suretiyle bütün dünyayı görmek suretiyle adalet yapabilir. Dünyada hakiki adalet ancak böyle sağlanabilir.

[1] Abdullah Yeğın, "Adalet", *Yeni Lugat*, İstanbul 2005, s. 5.

[2] <http://www.karakalem.net/?article=2096>

[3] <http://www.tefekkurdergisi.com/icerik.sap?dergi>.

[4] Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat*, İstanbul 2004, s. 256.

[5] <http://www.karakalem.net/?article=2096>

[6] Bediüzzaman Said Nursi (Çev. Abdulmecid Nursi), *Mesnevi-i Nuriye*, İstanbul 2004, s. 64.

---

[7] Bediüzzaman Said Nursi, Sözlür, İstanbul 2005, s. 252-253.

[8] <http://www.risaleinur.com.tr/kulliyat/1853.html>